

МАРШЕВАЊЕ КРОЗ СЛОБОДНУ ЗЕМЉУ

У другој половини маја 1945. године 2. југословенска армија је, према наређењу Генералштаба ЈА, отпочела са пребацивањем на територију Србије.

У то време, иако је рат био завршен а непријатељ протеран из земље, у рејону Млиниште - Гламоч - Дрвар налазили су се остаци четничких јединица, а у рејону Посушје - Прозор - Дувно и остаци усташких јединица.

За уништење преосталих четничко-усташких банди формирана је Оперативна група дивизија, у чији су састав ушле: 4, 5, 42. и 25. српска дивизија.

Двадесет и пета дивизија добила је задатак да са дотадашње просторије крене правцем: Самобор - Писаровина - Тавориште - Класнић - Босански Нови - Приједор - Сански Мост и да после чишћења терена којим пролази, настави за Србију и врати се у састав 2. ЈА.

У заповести за четвородневни марш наређено је да прва крене 18. бригада, 21. маја у 04.00 часова, правцем: Ступник - Брезовица - Голи Брег - Писаровина - Дворанци, у коме треба да заноћи. Шеснаеста бригада креће истог дана, у 07.00 часова, са своје размештајне просторије за Писаровину, где треба да заноћи.

За 19. бригаду задатак је гласио:

»Р. Сутра, 21. ов. м. тачно у 5 часова извршиће покрет са досадашње просторије правцем: Света Хелена - Самобор - Света Недеља - Галиновица - Раков Поток - Краљевац - Старјак - Писаровина - Тополовец. У с. Тополовец заноћити. 22. ов. м. у 5 сати ујутру продужава покрет правцем: Тополовец - Ласиња - Дуго Село - Церемошница - Голиња - Табориште. У с. Табориште, засеок Ерговићи заноћити. 23. ов. м. у 5 часова наставља покрет правцем: Табориште - Видушевац -

Глина - Куја - Класнић, где заноћити са распоредом северно од села. 24. ов. м. тачно у 5 сати ујутру наставља покрет правцем: Класнић - Брезово Поље - Гвозденско - Бос. Нови. У Босанском Новом у северном предграђу задржати се, где ће доћи даљи задатак!³⁵²

Наредбом за покрет било је одређено да са 19. бригадом маршује и санитетски батаљон 25. дивизије, коме је штаб 19. бригаде одмах одредио место у колони. Са 18. бригадом кретали су се инжињеријски батаљон и противавионска митраљеска чета 25. дивизије, док је батаљон везе ишао задњи, са 16. бригадом.

У Писаровину је благовремено упућена Команда позадине дивизије, која је обављала коначарске задатке.

На челу дивизије кретао се штаб и оперативни део команде, који је предузео опсежне припреме за нови, дуги марш. Било је, пре свега, наређено да се покрет изврши у највећем реду и у строгом маршевском покрету. Предвиђене су и мере маскирне дисциплине за борце и комору. Маскирање је у исто време требало да штити од јаког сунца. Током маршевања свака јединица је морала да се придржава својих места у колони и у време покрета сваки борац да буде у својој јединици. Штабовима је наређено да се крећу на челу својих колона, а борци су морали да се на време снабдевају сувом храном и водом. Било је наређено да се током маршевања дају редовни застанци, одмори и време за оброк. Топла храна била је предвиђена увече и за доручак.

Штаб 19. бригаде упутио је своје коначаре два дана раније. Пре поласка командант бригаде им је наредио да избор кантоманске територије мора одговорати свим хигијенским условима. Због тога је у састав коначара ушао и један члан санитета бригаде. Коначарима је забрањено да борце смештају у приватне куће.

Приликом прављења распореда за покрет у колони, командант бригаде је одредио да на зачељу маршује једна санитетска екипа, која би евентуално, заостале, изнемогле и болесне другове прикупљала и по потреби слала у дивизијску болницу.

Одређени су и дежурни официри, који су на раскрсницама путева и у насељеним местима одређивали патроле, ради показивања правца и марш-руте кретања.

³⁵²⁾ Из заповести 25. дивизије од 20. маја 1945. потчињеним јединицама за покрет у дане 21, 22, 23. и 24. мај, AVII к. 1090, пер. бр. 1-1/3.

Будући да се бригада кретала наступним маршем, предузете су све мере обезбеђења од напада са земље.

Као и у ранијим приликама, регулисано је да се снабдевање храном врши искључиво преко одговорних органа позадине. За слање извештаја током маршевања одређени су курири на моторциклима, а путем радио-везе слата су само три податка: час поласка и час доласка јединице, са назначавањем у каквом се стању налази јединица.

Са зборног места на комуникацији Самобор - Света Недеља, у 05.00 часова 21. маја, 19. српска бригада је кренула на четвородневни марш кроз слободну земљу.

Пре покрета командант бригаде је извршио смотру. Штабови батаљона су дан раније завршили све припремне мере за нови покрет, а политички комесари су указали борцима на важност извршења тог задатка и предстојећих обавеза.

До постројавања за покрет бригада је била размештана на просторији: Луг - Отрушевад - Врховчек и Света Хелена, а санитетски батаљон 25. дивизије у Самобору.

Маршевало се правцем за Тополовац, у који су јединице стигле истог дана у 17.00 часова. Будући да су припреме извршене благовремено, маршевска дисциплина током првог дана била је изврсна, изузев изостајања неколико бораца, реконвалесцената, који нису били потпуно прездравили. Они су изашли из болнице желећи да се што пре врате у своју бригаду. Неке борце су још увек мучиле свеже ране.

Колона се кретала десном падином Вукомеричких Горица, која је била сва олистала.

У зору идућег дана, 22. маја, са кантоманске просторије Топловац бригада је кренула на други дан марша, за село Табориште, у заселак Хрговићи. Уз помоћ инжењеријског батаљона пређена је Купа код села Покупско - Ласиње. Маршевало се непрекидно 11 сати по дану, који је, као и претходни, био леп и сунчан.

Прелазак Купе асоцирао је борце на претходно прелажење - форсирање, када је бригада журила према Самобору. Овог пута прелажење је извршено под другачијим околностима, што је утицало на добро расположење и изврсно морално стање бораца.

Због тога је другог дана покрета изостајање бораца било много мање.

Међутим, 23. маја, када је бригада савладала марш-руту од Таборишта до села Класнића, део војника, исцрпљен од

рана, продужио је по одобрењу време застанака и одмора. Истина, маршевало се краће него претходног дана, од 05.00 до 15.30 часова. Тога дана поново су били на Зринској Гори.

Двадесет и четвртог маја предстојао је покрет за Босански Нови, правцем: село Класнић - Брезово Поље - Гвозденско - Двор на Уни, у који је бригада стигла у 18.00 часова, после једанаесточасовног маршевања. Размештај је био под ведрим небом, а у даљини, преко Уне, видели су се врхови Козаре под заласком сунца.

Борци су чистили оружје, препричавали успомене из минулих ратних дана, маштали о сутрашњици. Дисциплина на маршу је била задовољавајућа, упркос јаком ветру који је дизао прашину по друмовима по којима се кретало. Неколико бораца је изостало, па су превожени колима коморе бригаде.

Исхрана током покрета била је добра, а по завршеном маршу командант бригаде и референт санитета су обишли размештај јединица и били задовољни смештајем и моралом бораца.

Двадесет и пети мај су све старешине и војници жељно ишчекивали. Тога дана налазили су се у Двору на Уни. Свечани строј био је заказан у 13.00 часова и до тог времена војници су дотеривали, сређивали, доводили опрему у исправно стање, чистили оружје, да је све блистало.

Тридесет минута пре постројавања борци су били на зборном месту. Осећала се весела, празнична атмосфера: славио се 53. рођендан маршала Тита, врховног команданта Југословенске армије.

Тачно у 13.00 часова командант бригаде, капетан Мирко Бујаковић, извршио је смотру постројених батаљона. Политички комесар бригаде, мајор Вељко Мариновић, говорио је о животу и раду Јосипа Броза Тита. Борци су пажљиво слушали јер им је комесар говорио многе до тада њима непознате детаље из живота и улоге маршала Тита у народноослободилачкој борби и револуцији.

Говор је често прекидан овацијама другу Титу.

Затим је говорио помоћник политичког комесара бригаде, капетан Душан Тадић, о војно-политичкој ситуацији у вези са Истром, Горицом, Словеначким Приморјем и Корушком Словенијом, као и о односима наше земље са Италијом и савезницима.

Народно весеље, после завршене прославе, трајало је до 18.00 часова. Трајало би и дуже јер је и народ тог краја био

на прослави и био је поносан што је у њиховој средини народна војска. Међутим, јединице су морале да се повуку, ради припрема за предстојећи марш.

Наређење за предстојећи марш, 26. и 27. маја, штаб 25. дивизије доставио је штабу 19. српске бригаде у преподневним часовима 25. маја, када су се војници припремали за свечаност.

За разлику од ранијих дана, када је прва маршевала 18. бригада, а за њом 19. и 16. тога пута је 16. бригада требало да прва изврши покрет, 26. маја у 03.00 часова, правцем за Приједор. Осамнаестој бригади је наређено да крене у 05.00 часова, а 19. бригади је заповеђено:

»26. ов. м. изјутра, тачно у 4 сата креће са досадашње просторије правцем: Двор - Бос. Нови (код Бос. Новог прелази преко реке Уне) - Прекосање - Петковац - Брезичани - Приједор. По доласку у Приједор распоређује се на просторији источно од Приједора, с. Циркино Поље, где занонити.

27. ов. м. изјутра, тачно у 6 сати наставља покрет правцем: Приједор (код Приједора прелази реку Сану) - Цераково - Ништовићи - Брђани - Побрежје. По доласку у Побрежје распоређује се западно од истог, на просторији с. Хусуновићи. На тој просторији задржаће се и чекати даље наређење!³⁵³

Код Босанског Новог бригада је прешла преко Уне, а затим наставила одређеном марш-рутом до Цирковог Поља. У току преподнева пратило их је јако сунце, што је утицало на маршевање. После подне пала је киша, која је све обрадовала и лепо их расхладила.

У Цирковом Пољу бригада је била смештена у мешовити кантоман, а борци су једва дочекали да им кувари припреме топлу храну, будући да током дана нису били задовољни оном што су добили за суви оброк.

Идућег дана, 27. маја наређен је даљи покрет ка Санском Мосту. Поново су биле летње врућине. Борцима је било тешко да маршују иако је пут водио поред Сане и коришћен је сваки хлад. Марш-рута је водила правцем: Приједор - Царково - Нишковићи - Брђани - Подбрежје - Хусумовићи. Обронци Козаре спуштали су се у благом луку и мамиле својим гајевима. Марш је завршен у 16.00 часова и бригада се разместила у селу Хусумовићи, а приштапски делови у селу Побрежје.

³⁵³) Из заповести штаба 25. дивизије од 25. маја 1945. за пребацивање 19. 16. и 18. бригаде на просторију Сански Мост; AVII, к. 1090, рег. бр. 2-1/3.

Непосредно по пристизању на нову размештајну просторију штаб 25. дивизије издао је наређење за маршевање у следећа четири дана, од 28. до 31. маја и истовремено је бригадама одредио посебне задатке.

Тада се на просторији Мањача - Млиниште - Јања и Прозора налазила једна усташко-четничка група која је терорисала цивилно становништво и ометала рад народноослободилачких одбора. На планини Мањача, на просторији: село Кмечани - манастир Гомјеница - село Мелинац налазила група од око 800 четника, под командом војводе Лазара Тешановића. Та група четника, махом састављена од заведеног и под принудом мобилисаног околног становништва, вршила је испаде према реци Сани и нападала мање групе Југословенске армије, особито курире. Четници су избегавали оружане сукобе са војском, јер су од наоружања имали само пушке и веома мало муниције, а и увиђали су бесмисленост свог одметништва.

Због остатака четничких банди 25. дивизији је било наређено да крене правцем: Јајце - Доњи Вакуф - Бугојно - Горњи Вакуф - Прозор - Острожац, приликом чега је требало да садејствује 42. дивизијиуу чишћењу Мањаче, долине реке Врбас и просторије Јања - Шчит.

За садејство са 42. дивизијом одређена је 16. бригада док су 19. и 18. добиле задатак да 28. маја маршују до места Кључ.

Тога дана 19. бригада је наставила покрет, како јој је и било наређено. Поред санитетског батаљона штабу 19. бригаде била је претпотчињена и противавионска митраљеска чета 25. дивизије. Покрет са кантомана започет је у 08.00 часова правцем: Хусимовићи - Сански Мост - Лужани - Томина - Врпоље - Кључ, где је требало да сачека даље наређење.

Покрет је започео два часа касније, будући да су моторизације 4. и 5. дивизије и њихови позадински делови потпуно закрчили мост на Сани и направили велики застој. То двочасовно закашњење омело је бригаду, која је на просторију Кључ стигла тек око 22.30 часова. Иако је исхрана била слаба, а марш ометан застојем, бригада је била спремна за сутрашњи покрет, правцем од Кључа ка Жељину, преко Чађевице до села Ораховљани.

Четничке јединице, када су им се наше јединице приближиле поделили су се у десетак група и распршиле на све стране по Мањачи, на коју је 42. дивизија одмах послала потерне патроле.

Време је и 29. маја било лепо и сунчано. Маршевало се од 06.00 до 15.00 часова. V Ораховљанима, као и у Кључу, борци

су смештени под ведрим небом. Уосталом, релација је тога дана била краћа. Међутим, борци су много примедби упућивали интендантима, који су, због малог броја моторних возила којим је располагала 19. бригада, закаснили, те у току дана нису могли да им дотуре хлеб.

Тридесетог маја бригада је наставила ка Мркоњић-Граду. На маршевање се кренуло у 06.00 часова, правцем: село Ораховљани - Подбрдо - Котлине - Мркоњић-Град - Подругла. Марш-рута је била кратка, тако да се бригада у потпуности придржавала предвиђеног времена маршевања и маршевске дисциплине.

Иако је наредба за маршевање 31. маја била да се покрет изврши до Јајца, током марша је наређено да се продужи до села Дренов Дол. Међутим, село Дренов Дол је било сравњено са земљом, па је штаб 19. бригаде извршио следећи распоред јединица: 2. батаљон у близини села Дренов Дол; 3. батаљон и Команда позадине у селу Вјенац; 4. батаљон и приштапски делови у селу Каменица. Санитетски батаљон разместио се у Јајцу.

Марш је изведен под изузетно јаким пљуском. Тек после размештаја борци су могли да заложу ватру, вечерају и осуше одела.

Сутрадан, 1. јуна покрет није настављен. Јединице су добиле одмор. Укусна и обилна храна унела је оптимизам, освануо је сунчан дан, а земља је почела да се суши од јучерашње јаке кише.

Тога дана политички комесари су објашњавали војницима да се налазе у непосредној близини Јајца, града у коме су 29. новембра 1943. године донете историјске одлуке за будући развој Југославије.

Ради садејства са 5. дивизијом, 25. дивизија је од Оперативног штаба групе дивизија добила задатак да њене бригаде што пре избију на просторију Бугојна. Штаб 19. бригаде добио је и упутства за маршевање 2. и 3. јуна:

»Сутра 2. ов. м. тачно у 3. сата изјутра креће са свим својим саставом правцем: Јајце - Вијенац - Бабино Село - Доњи Вакуф, где мора избити 2. ов. м. најкасније до 17 часова. У западним предграђима Доњег Вакуфа, бригада ће направити дужи одмор.

2. ов. м. тачно у 24 часа продужава покрет правцем: Доњи Вакуф - Јусићи - Бугојно, где мора избити 3. ов. м. најкасније

до 6 часова изјутра. По доласку на просторију Бугојно **ће се** распоредити и где **ће** добити даљи задатак!»³⁵⁴⁾

У наредби је прецизирано да се војници могу смештати у приватне куће само у случају кише, да **ће се** инжињеријски батаљон надаље кретати у саставу 19. бригаде и да покрет треба вршити по правилу Ратне службе, те да јединица обавезно истура осигурање од напада са земље.

На нови марш са кантоманског простора прва је кренула 19. бригада, у 03.00 часова: село Дренов Дол - Каменица - Вјепац - Јајце, преко Бабиног Села за Доњи Вакуф, у који су задњи делови јединице пристигли у 11.30 часова.

»Како је данашњи дан био врло повољан за маршевање, то су јединице врло лако извршиле овај покрет са наведених кантоманских просторија до Доњег Вакуфа, па стога је одлучено од стране овог штаба, да се покрет након дужег одмора продужи за Бугојно, у духу добивеног задатка!»³⁵⁵⁾

»Стојимо нас, неколико бораца на тргу у Доњем Вакуфу и посматрамо девојке, муслиманке у шалварима. Оне пролазе, застају и гледају нас. Ми радознали због њихове ношње.

У једној групи девојака, једна је била посебно лепа. Пита нас одакле смо. Ми кажемо, и тако после двадесетак минута разговора, она **ће**:

- Па, што нисте са својом јединицом?

- Ето, нисмо. Леп је дан, па смо изашли у шетњу! - одговарам ја, гледам на сат и знам да је време за повратак.

- Зар вам није довољна и ова шетња, чак од Загреба! - на то **ће** она, а цела група девојака прште у смех.

Останемо ми тако још неко време, а ја улучим прилику те јој шапнем:

- Би ли се удала за мене?

- Не мере! - одговара она. - Ви сутра настављате вашу шетњу!»³⁵⁶⁾

Из Доњег Вакуфа покрет је настављен у 24.00 часова, преко Хусића и Бугојна до села Доња Главица. Бригада је прешла преко Врбаса, али су комора и команда позадине остале на другој обали, будући да је мост био зарушен и онеспособљен

³⁵⁴⁾ Из заповести штаба 25. дивизије од 1. јуна 1945. године 19, 16. и 18. бригади за избијање на просторију Бугојно ради садејства са 5. ударном дивизијом; AVII, к. 1090, рег. бр. 4-1/3.

³⁵⁵⁾ Из оп. цит. операцијског дневника 19. српске бригаде; извештај за 2. јун: AVII к. 1091, рег. бр. 5/5.

³⁵⁶⁾ Из казивања Момира Радосављевића, борца вода за везу техничке чете 19. српске бригаде; изјава код аутора.

за прелаз моторизације и кола. С њима је остао и **инжињеријски батаљон**, како би мост што пре оспособио.

На тој просторији постојали су добри услови за смештај бригаде. Поједини делови јединица искористили су могућност да се борци окупају и паре одела, док су други имали више времена за одмор и чишћење оружја. И исхрана је била задовољавајућа.

Трећега јуна се није маршевало јер је 19. бригада избила на просторију Бугојна, како јој је и било наређено. Дан је искоришћен за неке промене размештаја делова јединица из Бугојна и бивак у селу Доња Главица. Војници су наставили да се одмарају, купају и паре одела.

Четвртог јуна настављен је марш, без инжињеријског батаљона који је остао у Бугојну. Ишло се правцем: Јаклић - Грачаница - Горњи Вакуф, у који је бригада стигла око 11.00 часова.

Поподне, у 17.00 часова, помоћник политичког комесара бригаде, капетан Душан Тадић, говорио је пред целом бригадом о значају и важности одлука Другог заседања Авноја. Политички комесар бригаде, мајор Вељко Мариновић, изнео је војнидима предстојеће задатке у обнови и изградњи земље, јачању Југословенске армије и о задацима бригаде у вези са обележавањем годишњице формирања.

Петог јуна бригада се налазила на размештајној просторији западно од Прозора, у селу Бирићи. Капетан Бујаковић, командант бригаде, упутио је једно јаче одељење према Шчиту, како би ухватило везу са батаљонима 18. бригаде.

И шестог јуна 19. бригада је била на истој просторији. С обзиром на непроверене вести да се у непосредној околини налазе разбијене непријатељске банде, командант бригаде упутио је стрељачку чету 4. батаљона правцем: Прозор - Мејдан - Гмићи - Гостово - Лапсуње - Јаклићи да извиди и претресе терен. У исто време упућени су и извиђачки водови са обавештајним официрима да извиде терен и прикупе податке о евентуалним непријатељским бандама у долини река Раме, Слатине и Бистрице.

У бригади је извођена редовна обука, а у поподневним часовима јединица је учествовала у снимању филма југословенско-совјетске копродукције »У планинама Југославије«, на месту одвијања IV непријатељске офанзиве.

Седмог јуна извршила је покрет са кантоманске просторије Прозор - село Бурић за Раму. Будући да претходног дана

извиђачи нису успели да открију присуство непријатеља, командант бригаде је ради осигурања јединице истурио две стрељачке чете, као десну побочницу, које су чистиле терен правцем: Прозор - Луг - Горица - Парош - Парчани - Ловине (к. 955) - Тришник (к. 842) - Вртача - Тршчани - Луке - Мећпоточје - Слатина - Рама. Инжињеријски батаљон је и даље остао у Прозору, учествујући у снимању филма.

Јединице су стигле у Раму око 12.00 часова и одмах се разместили у биваку. Штаб бригаде и приштапски делови наставили су даље, ради смештаја у Острошцу.

Будући да је 8. јуна јединица и даље била у Рами, настављено је извођење обуке по распореду рада. У поподневним часовима држана је политичка настава. Политички комесар бригаде одржао је састанак са свим политичким руководиоцима бригаде, а прорађиван је чланак Едварда Кардеља »Снага народних маса«. Тога дана је и инжињеријски батаљон, који је наставио снимање филма у Прозору, стигао у Јабланицу.

У свануће 9. јуна све јединице бригаде су поново кренула на марш за Коњиц, правцем: Рама - Острожац - Коњиц. По доласку размештај је следећи: 2. батаљон и приштапски делови у селу Овчари; 3. и 4. батаљон и команда позадине у Подорашцу.

Сва три батаљона су, ради претреса терена и прикупљања података о остацима непријатељевих усташких банди, упутила извиђачка одељења. Прво одељење је извиђало терен: Подорашац - Драгочај - Брадина - Рашталица - Тарчин - Граб; 2. одељење је ишло правцем: Подорашац - Брсјани - Црни врх - Далуња (к. 1434) - Челајков До, а 3. одељење се кретало од Овчара преко Дубравице до Зелених Њива. За то време штаб бригаде се налазио у Коњицу, код железничке станице.

И следећег дана, 10. јуна бригада се задржала на тој просторији. Команданти батаљона су пре подне извршили смотру оружја, а после подне је дат одмор. Предвече су се вратила три одељења са подацима да се код Иван-Седла појавила група од 13 дезертера из једне херцеговачке јединице. Група није била непријатељски расположена према становништву, осим што је захтевала храну. Међутим, код села Борике откривена је група од близу 100 четника, која се, чим је опазила извиђачка одељења, распршила и дала у бекство.

И следећа три дана, 11 - 13. јуна, јединице су остале на истој просторији.

«

Пре подне извођен је егзерцир по новим правилима пешадијске обуке, борбена обука и стражарска служба. У оквиру политичке наставе са војницима су прорађивани делови чланка »Снага народних маса«.

Годишњица формирања бригаде, 12. јун, обележена је скромно. Од 10.45 до 14.00 часова, непосредно по постројавању и смотри, изведена је показна вежба - борбена обука са маркираним непријатељем. Борци су показали изузетно интересовање за ту вежбу, сматрали су је релаксирајућом и занимљивом у недостатку правих борби, које су водили до пре само месец дана. Одржан је и састанак са свим војно-политичким руководиоцима штаба 19. бригаде, коме су присуствовали и сви чланови штаба бригаде.

Сутрадан, 13. јуна, издато је наређење да се бригада током 14, 15. и 16. јуна пребаци на просторију источно од Сарајева:

»19. бригада. Кренуће 14. о. м. у 4 ч. са досадашње просторије правцем: Драгочај - Тарчин - Пазарић - Раскршће - Лужани - Илица. На просторији Илица преноћиће 14. о.м.

Инжињеријски батаљон и Медико-санитетски батаљон кретаће се са 19. бригадом.

15. о.м. продужава покрет у 4 ч. правцем: бања Илица - Сарајево - Буложи - Љубогошла - Прибањ. На просторији Прибања се разместили, где ће бригада добити даљу заповест за покрет.

Инжињеријски батаљон и Медико-санитетски батаљон разместиће се на истој просторији са 19. бригадом!³⁵⁷⁾

Са зборног места Подоражац, у 02.00 часова, бригада је кренула правцем наведеним у наређењу. Целог дана, 14. јуна, падала је јака киша. У Илицу се, ипак, стигло у 14.00 часова, а војницима је дат одмор како би средили оружје и осушили одећу.

Петнаестог јуна све јединице бригада и два придодата батаљона наставили су маршевање до села Прибањ. Маршевало се од 04.00 до 15.00 часова, по сувом, облачном времену.

Сутрадан је одмор продужен, а пре подне је извођена редовна обука. Седамнаестог јуна 580 војника и старешина било је у Сарајеву и гледало филмску представу »Борба за Стаљинград«, док је 50 бораца, као гости, присуствовало прослави

357) АVII.К. 1090, пер. бр. 5/3.

годишњице формирања 18. бригаде. На игралишту »Славија« одржана је фудбалска утакмица између 18. и 19. бригаде, која се завршила нерешеним резултатом, уз један неправилно досуђен и неискоришћен једанаестерац за - слављенике.

На даљи марш се кренуло 29. јуна, по марш-рути која је за седам дана завршавала у Трстенику.

Тога дана савладано је одстојање од Прибања, преко Л>убогошне и Пустог Поља, до Мокрог. Идућег дана пређена су Романија и Подроманија и стигло се у Вукосилац. Како на тој просторији није било ни воде нити шуме и премда је марш трајао кратко, од 05.00 - 10.30 часова, командант бригаде је наредио да се настави до Хан-Стјенице, у који је ушла у 12.30 часова. Пошто су се војници добро одморили, марш се продужио сутрадан, 21. јуна. Кренули су врло рано и преко Рогатице стигли у место Сељани. Северно од њих налазила се Власеница, где су у фебруару вођене тешке борбе са немачким јединицама, када је један број њихових најбољих другова остао тамо, на вечној стражи.

Двадесет и другог јуна маршевало се од Рогатице ка Вишеграду. Дрину су опет прошли, али у сасвим другачијим околностима: онда, уочи Нове, 1945, чинила им се брзом, хладном и сивом, а сада је то била мирна, драга река, која је све борце импресионирала својом лепом модром бојом. Јединица се разместила у Медасељу, а штаб је с делом јединице остао у Вишеграду.

Ту, крај Дрине, остали су и 23. јуна, а идућег дана покрет је настављен до села Шарган, где су стигли после десеточасовног напорног марша.

Сви делови пута и крајеви кроз које је бригада пролазила били су везани за минуле догађаје, када су у децембру вођени жестоки окршаји. Двадесет петог јуна маршевало се до Митрашиовића, преко Кремана и Биоске; где је проведен и 26. јун. Затим је пређена релација до села Аокве, преко Ужица и Севојна, а 28. јуна јединица је кренула за Трстеник:

»Пребацивање је извршено са железничке станице Ужице и то у 2 ешелона, у првом ешелону све људство борачких јединица, а у другом ешелону комора борбених јединица и команда позадине овог Штаба. Први ешелон пошао је из Ужица у 12. часова, а други ешелон у 17. часова. Оба ешелона сусстигла су се у путу тако да су обе композиције стигле у варошицу Трстеник истог дана у 23 часа.

Транспортовање јединида је извршено у потпуном реду у духу реда вожње за наведене транспорте... «³⁵⁸⁾

По доласку у Трстеник све јединице су у прво време биле размештене око железничке станице, али како није било довољно услова за смештај 2. батаљон је упућен на просторију села Велика Дренова, 4. распоређен у Медвећи, а команда позадине поделила се у селима Рибник и Почековина. Штаб бригаде и 3. батаљон остали су у Трстенику.

Ту, у Трстенику, 30. јуна 19. српска народноослободилачка ударна бригада је расформирана. Део руководиоца је упућен у друге јединице или на школовање. Старија годишта бораца отпуштена су кућама. Део је, пак, остао у Трстенику, у Команди места.

358) Из бљ цит. операцијског дневника 19. СНУЕ; извештај за 28. јун 1945. године. Операцијски дневник је, наиме, вођен још за дане 29. и 30. јун 1945.